

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Barbary Pořízkové a soudců JUDr. Radana Malíka a JUDr. Petra Mikeše, Ph.D., v právní věci žalobkyně: **M. L.**, zast. Mgr. Romanem Seidlerem, advokátem se sídlem Malická 11, Plzeň, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení,** se sídlem Křížová 25, Praha 5, proti rozhodnutí žalované ze dne 17. 3. 2014, č. j. X, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 11. 6. 2015, č. j. 16 Ad 28/2014 – 101,

takto:

I. Kasační stížnost **se zamítá**.

II. Žádný z účastníků **nemá právo** na náhradu nákladů řízení.

III. Ustanovenému zástupci žalobkyně, Mgr. Romanu Seidlerovi, advokátovi se sídlem Malická 11, Plzeň, **se přiznává** odměna za zastupování a náhrada hotových výdajů ve výši **1 573 Kč.** Tato částka mu bude vyplacena z účtu Nejvyššího správního soudu do 60 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

[1] Podanou kasační stížností se žalobkyně (dále jen „stěžovatelka“) domáhá zrušení v záhlaví označeného rozsudku Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“), kterým byla v souladu s § 78 odst. 7 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“), zamítnuta její žaloba proti shora označenému

rozhodnutí žalované. Tímto rozhodnutím byly zamítnuty námitky stěžovatelky a potvrzeno rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 13. 1. 2014, č. j. X, kterým byla stěžovatelce uložena povinnost vrátit přeplatek ve výši 11 483 Kč, který vznikl za období od 14. 11. 2013 do 13. 12. 2013 na starobním důchodu J. L., matky stěžovatelky, zemřelé dne X.

[2] Podle § 64 odst. 5 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění"), má-li právo disponovat s peněžními prostředky na účtu oprávněného jiná osoba než oprávněný, je tato jiná osoba povinna vrátit plátci důchodu splátky důchodu oprávněného, které byly připsány na takový účet po dni, za který náležela poslední výplata důchodu zemřelého oprávněného. Není-li takové osoby, jsou povinny plátci důchodu vrátit tyto splátky důchodu postupně manžel (manželka), pokud mu (jí) po zemřelém oprávněném vznikl nárok na vdovecký (vdovský) důchod, a dále děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti v domácnosti; nelze-li takto vrátit tyto splátky důchodu, považují se tyto splátky důchodu za dluh oprávněného, který se vypořádá v rámci dědictví.

[3] Krajský soud považoval za nesporné, že s účtem disponovala pouze zemřelá a stěžovatelka žila se zemřelou matkou v době její smrti ve stejné domácnosti.

[4] Z provedených důkazů - výpisů obratů ze sporožirového účtu č. X zemřelé za říjen a listopad 2013, vyplynulo, že z účtu byly hrazeny mj. poplatky pro dceru stěžovatelky (stravné pro ZŠ), v den úmrtí oprávněné byla stěžovatelkou vybrána částka 1 200 Kč, oznámení úmrtí bance je uvedeno až u data 21. 11. 2013, přestože oprávněná zemřela již X (k námitce stěžovatelky, že tak měl učinil pohřební ústav soud uvedl, že z úřední činnosti mu je známo, že pohřební ústav neohlašuje úmrtí osoby bance, u které měl vedený účet, nečiní tak ani matrika úmrtí příslušného úřadu, která např. o úmrtí informuje evidenci obyvatel, soud či ČSSZ). Stěžovatelka nepředložila žádné důkazy na podporu svých tvrzení o včasném oznámení úmrtí její matky bance; dne 31. 10. a 25. 11. 2013 byly bankou zaslány zpoplatněné SMS o změně zůstatku na účtu, které prokazatelně nebyly vyžádány zemřelou a tedy ani jí doručeny. Tvrzení stěžovatelky, že banku včas na úmrtí matky upozornila a žádné prostředky pro svoji potřebu z účtu nevybrala, soud neuvěřil.

[5] Zásadní pro vznik přeplatku na starobním důchodu zemřelé však byla dle krajského soudu skutečnost jiná, a to, že stav účtu byl v mínusu, tj. debetu. Jakkoli se tvrzení stěžovatelky o její nevědomosti o stavu účtu matky jeví poněkud nereálné, zejména když v den úmrtí matky ještě sama vyzvedla v hotovosti částku 1 200 Kč údajně pro její potřebu, kterou však nespecifikovala, je zcela zřejmé, že s ohledem na stav účtu zemřelé, nemohla banka vrátit žalované částku starobního důchodu, která zemřelé již nenáležela.

[6] Za dané situace stěžovatelka nemůže očekávat, že vzhledem k její sociální i finanční situaci snad dojde k zániku tohoto „dluhu" (bez ohledu na údajnou tvrdost vůči ní jako povinné osobě ve smyslu § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění). Ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění je formulováno jako objektivní odpovědnost osob zde vymezených (bez ohledu na to, zda se tato konkrétní osoba skutečně obohatila či nikoli), přičemž zákon nezná ani žádnou kategorii zproštění se odpovědnosti (liberace), proto byla stěžovatelka zcela po právu označena jako subjekt, jež má přeplatek na důchodě vyplacený na účet oprávněného zemřelého žalované vyplatit.

II. Obsah kasační stížnosti

[7] Stěžovatelka napadá rozsudek krajského soudu kasační stížností z důvodu dle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.

[8] Uvádí, že postupovala tak, aby k přeplatku nedošlo a vyvinula za tímto účelem veškerou činnost zejména tím, že banku na úmrtí své matky upozornila. Daný fakt banka nevzala na vědomí a zaslala peněžní prostředky třetím osobám a tím zapříčinila vznik přeplatku.

[9] Důvodová zpráva k zákonu č. 470/2011 Sb., která do zákona o důchodovém pojištění vložila ustanovení § 64 odst. 5, uvádí, že účelem uvedeného ustanovení je předcházet situacím, kdy rodinní příslušníci zemřelého důchodce, přestože nemají dispoziční právo k účtu oprávněného, ale mají přístup k jeho platební kartě a znají PIN, vyberou finanční prostředky z účtu oprávněného ještě před tím, než se banka o úmrtí majitele účtu dozví a zablokuje ho.

[10] Výklad krajského soudu není správný, protože smysl aplikovaného ustanovení je zabránit neoprávněnému obohacení rodinných příslušníků, kteří mají přístup k účtu oprávněného a mohou tak zneužít státní prostředky. V uvedeném případě s peněžními prostředky neoprávněně nakládala banka, která jediná mohla účet zablokovat.

[11] Jako důkazní prostředky stěžovatelka navrhuje výpis platebních transakcí v období od 1. 7. 2013 do 31. 12. 2013 z účtu č. X zemřelé, vedené u České spořitelny. Tím je doloženo, kdy byla na uvedený účet poukázána výplata důchodu, kterou již neměla žalovaná z důvodu úmrtí oprávněné zasílat a následně, kdy banka z těchto prostředků provedla platby ve prospěch třetích osob.

[12] Stěžovatelka se neobohatila, resp. z její strany nedošlo k výběru dávky starobního důchodu. Nelze jí přičítat k tíži, že žalovaná nesprávně zaslala důchod zemřelé.

[13] Stěžovatelka o dluzích matky nevěděla, nevěděla ani o minusovém stavu účtu. Peněžní prostředky ve výši 1 200 Kč vybrala v zájmu matky, nikoli pro své vlastní potřeby. Potřeby stěžovatelčiny dcery byly hrazeny z dávek státní sociální podpory, jež byly zasílány na bankovní účet zemřelé matky, neboť na účet stěžovatelky byla prováděná exekuce.

[14] Na závěr stěžovatelka uvedla, že dne 1. 4. 2014 podala podnět k odstranění tvrdosti zákona na ministerstvo práce a sociálních věcí, které uvedený podnět odložilo, i přesto, že ve svém odůvodnění uvedlo, že si uvědomuje, že uvedené zákonné pravidlo může vůči stěžovatelce jako konkrétní osobě vyznívat tvrdě. Stěžovatelka požádala o pomoc Veřejného ochránce práv, který se zasadil o to, že bude znovu podána žádost o odstranění tvrdosti zákona. Současně vyzval ministryni práce a sociálních věcí, aby se vyjádřila k problematice aplikovaného ustanovení.

[15] Navrhuje napadený rozsudek zrušit a věc vrátit krajskému soudu k dalšímu řízení.

[16] Žalovaná se ke kasační stížnosti nevyjádřila.

III. Posouzení Nejvyšším správním soudem

[17] Nejvyšší správní soud nejprve posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že kasační stížnost je podána včas, jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná a stěžovatelka je ve smyslu § 105 odst. 2 s. ř. s. řádně zastoupena. Poté přezkoumal napadený rozsudek krajského soudu v rozsahu kasační stížnosti a v rámci uplatněných důvodů (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.), ověřil při tom, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3, 4 s. ř. s.), a dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná.

[18] Ze spisového materiálu soud ověřil, že matka stěžovatelky zemřela dne X. Nárok na poslední dávku důchodu jí proto náležel za období od 14. 10. 2013 do 13. 11. 2013 (výplatním termínem byl 14. kalendářní den v měsíci). Úmrtí bylo peněžnímu ústavu nahlášeno 21. 11. 2013. Na účet zemřelé č. X, vedený u České spořitelny byla ještě dne 13. 11. 2013 připsána částka 11 483 Kč, tj. důchod za období od 14. 11. 2013 do 13. 12. 2014, ačkoliv s ohledem na úmrtí oprávněné nárok na tuto dávku ke dni 14. 11. 2013 zanikl. K žádosti žalované ze dne 19. 11. 2013, doručené bance dne 21. 11. 2013, nemohla banka vzhledem k nulovému zůstatku na účtu zemřelé takto vzniklý přeplatek žalované vrátit, proto jej žalovaná požaduje dle § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění vrátit po stěžovatelce.

[19] Veškeré námitky stěžovatelky v podstatě směřují do tvrdosti aplikované úpravy na její případ, neboť má zato, že vznik přeplatku žádným způsobem nezavinila, ani se o vyplacené částky na úkor státu neobohatila. Vinu nese žalovaná, případně peněžní ústav, který finanční prostředky včas nezablokoval.

[20] Žalované rozhodně nelze vytýkat, že spornou částku poukázala na účet zemřelé. Důchod musí být ke dni splatnosti již připsán na účet, a proto je nutno zařídit jeho poukaz s určitým časovým předstihem. Splátka důchodu se považuje za vyplacenou po právu i tehdy, pokud oprávněný zemřel v den splatnosti důchodu. Pokud však zemře přede dnem splatnosti, splátka poukázaná tak, aby byla nejpozději v den splatnosti připsána na jeho účet, již nenáleží. Jsou-li důchody jako jediná dávka vypláceny dopředu a nedošlo-li již dříve ke změně výše citovaného ustanovení z důvodu zachování sociálních jistot důchodců, je zřejmé, že stát je při úmrtí důchodce ve většině případů poškozen přeplacením důchodu nejméně o jednu splátku, neboť nelze výplatu včas zastavit, což vždy závisí na mnoha okolnostech (datum úmrtí, splatnost důchodu, den nahlášení úmrtí důchodce, úmrtí v cizině, apod.).

[21] Soud se se stěžovatelkou neztotožňuje ani v tom, že ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění lze aplikovat pouze vůči těm osobám, které se o neprávem vyplacené důchodové dávky obohatily. Právní odpovědnost za vrácení neoprávněně vyplaceného důchodu byla dlouhodobě původně uzákoněna jen při výplatě důchodu na účet manžela. Z důvodu efektivního a jednoduchého vrácení finančních prostředků státu, vyplacených po zániku nároku oprávněného, byla provedena rozsáhlá a zásadní novela § 64 uvedeného zákona, jíž byl rozšířen okruh osob zodpovídajících za vznik přeplatku na důchodu po úmrtí důchodce při výplatě důchodu na účet o disponenty, manžela či manželku se vznikem nároku na pozůstalostní důchod, dále děti či rodiče žijící v jedné

domácnosti, a není-li těchto osob, lze pohledávku uplatnit jako dluh oprávněného v dědictví. Odpovědnost uvedených osob je objektivní.

[22] Těmto osobám lze proto uložit přímo povinnost úhrady formou správního rozhodnutí, aniž by se zkoumalo zavinění, výběry z účtu, zda se tato osoba obohatila, získala finanční prostředky apod. Z provedené novelizace je zjevný státní zájem na téměř stoprocentní návratnosti vyplacených důchodů na účet již zemřelého důchodce. V této souvislosti lze ve shodě s krajským soudem odkázat na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014 - 35, který uvedl, že „*smyslem a účelem zákonné úpravy je bezpochyby dosažení toho, aby se přeplatek na důchodu vrátil jednoduchým procesním způsobem žalované, která danou důchodovou dávku vyplatila navzdory tomu, že oprávněný zemřel. Má se tak dít způsobem, který zaručí rychlou návratnost vyplacené důchodové dávky. Forma správního řízení je i pro osoby povinné nesrovnatelně levnějším mechanismem než obecně dražší řízení před civilními soudy. Zákonodárce zcela jasně určil prostředek k dosažení tohoto účelu. .....Obecné nastavení pravidla § 64 odst. 5 garantuje, že v obvyklých situacích bude důchodovou dávku hradit ta osoba, která měla k účtu přístup a která s největší pravděpodobností také dávku z účtu vybrala. S ohledem na velký počet obdobných věcí v pravomoci žalované současně zákon neklade na žalovanou povinnost zjišťovat, jak se věci vskutku udály a kdo skutečně částku z účtu vybral. Podle zdejšího soudu je nepochybné, že v obvyklých případech § 64 odst. 5 minimalizuje počet soudních sporů a slouží k rychlému a efektivnímu uspořádání věcí. O protiústavnosti takto nastavené normy proto nelze vůbec hovořit*.“

[23] Skutečnost, že na účet zemřelé byl vyplacen důchod, na který již neměla nárok, není mezi stranami sporná. Sporné není ani to, že k žádosti žalované již na účtu zemřelé nebyly žádné finanční prostředky a banka proto nemohla neoprávněně vyplacený důchod žalované vrátit.

[24] Soud považuje za prokázané, že zemřelá byla rozvedena, k účtu nebyl veden ke dni jejího úmrtí žádný disponent a stěžovatelka žila se zemřelou matkou v době její smrti v jedné domácnosti. Stěžovatelka je proto jedinou osobou předvídanou zákonem, vůči níž bylo možné v souladu s § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění vydat správní rozhodnutí o přeplatku, a to bez ohledu na to, zda daný stav sama svým jednáním zavinila či nikoliv.

[25] Při stanovení okruhu povinných osob zákonodárce zjevně vycházel z předpokladu, že kromě disponenta s účtem, znají PIN oprávněného a disponují s jeho peněžní kartou i v zákoně vyjmenované osoby žijící s oprávněným ve společné domácnosti. Na využívání těchto prostředků se logicky také podílí, protože i z důchodu oprávněného bývají spolufinancovány náklady společné domácnosti. Ostatně tak tomu bylo i v projednávané věci, neboť z účtu zemřelé bylo mj. hrazeno i stravné nezletilé dcery stěžovatelky a sama stěžovatelka v den úmrtí matky vybrala z účtu částku 1 200 Kč v hotovosti.

[26] Své zákonné povinnosti vrátit státu zpět finanční prostředky, které mu prokazatelně patří, se jakožto osoba uvedená v § 65 odst. 5 uvedeného zákona nemůže zprostit a nelze tak přihlédnout ani k důvodům, které uvádí (stav účtu ani dluhy matky neznala, částku 1200 Kč v den jejího úmrtí vybrala pro potřeby zemřelé, stravné pro dceru

bylo hrazeno z účtu matky, protože vůči stěžovatelce je vedena exekuce). Ani tvrzení o zavinění ze strany peněžního ústavu proto není podstatné (stěžovatelku lze případně odkázat na civilní řízení). Jen pro úplnost soud uvádí, že peněžnímu ústavu lze dle jeho přesvědčení stěží vytýkat jakékoliv pochybení, pokud nezablokoval účet zemřelé dříve, než mu bylo její úmrtí nahlášeno.

[27] Žalovaná nijak nepochybila, postupovala-li dle § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění a vyčíslila a předepsala neoprávněně připsaný důchod na účet již zemřelé matky k úhradě dceři žijící s ní v jedné domácnosti, tedy stěžovatelce.

[28] Případná žádost stěžovatelky o odstranění tvrdosti, resp. její vyřízení s otázkou zákonnosti napadeného rozhodnutí žádným způsobem nesouvisí a nemůže být ani předmětem posuzování v nyní projednávané věci.

IV. Závěr a náklady řízení

[29] Z výše uvedených důvodů Nejvyšší správní soud v souladu s § 110 odst. 1 s. ř. s. podanou kasační stížnost zamítl. O věci rozhodl bez jednání postupem podle § 109 odst. 1 s. ř. s., dle kterého o kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud zpravidla bez jednání.

[30] O nákladech řízení rozhodl soud podle § 60 odst. 1 s. ř. s. Stěžovatelka, která neměla v tomto soudním řízení úspěch, nemá právo na náhradu nákladů řízení. Žalované žádné náklady nad rámec její běžné úřední činnosti nevznikly. Z uvedených důvodů Nejvyšší správní soud rozhodl, že žádnému z účastníků se právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává.

[31] Stěžovatelce byl usnesením krajského soudu ze dne 20. 2 2015, č. j. 16 Ad 28/2014 - 64, pro řízení o žalobě ustanoven zástupcem advokát; v takovém případě platí hotové výdaje a odměnu za zastupování stát (§ 35 odst. 7 s. ř. s.). Podle § 35 odst. 8 s. ř. s. zástupce ustanovený v řízení před krajským soudem, je-li jím advokát, zastupuje navrhovatele i v řízení o kasační stížnosti.

[32] Ustanovený zástupce provedl ve věci jeden úkon právní služby, a to sepis kasační stížnosti jakožto písemné podání nebo návrh ve věci samé [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu]. Nejvyšší správní soud proto ustanovenému zástupci přiznal odměnu za jeden úkon právní služby ve výši 1 000 Kč (§ 7 bod 3. a § 9 odst. 2 advokátního tarifu), zvýšenou o náhradu hotových výdajů ve výši 300 Kč (§ 13 odst. 3 advokátního tarifu). Jmenovaný advokát je plátcem daně z přidané hodnoty a odměna se proto zvyšuje o DPH ve výši o 273 Kč. Za stručný návrh na přiznání odkladného účinku, který byl součástí kasační stížnosti, soud odměnu ustanovenému zástupci nepřiznal. Soud dále rozhodl o nepřiznání odměny ani náhrady hotových výdajů za převzetí a přípravu věci, neboť stejný zástupce již zastupoval stěžovatelku v řízení před krajským soudem, který mu za tento úkon právní služby náhradu nákladů řízení přiznal.

[33] Mgr. Romanu Seidlerovi se přiznává odměna za zastupování a náhrada hotových výdajů v celkové výši 1 573 Kč. Tato částka mu bude vyplacena z účtu Nejvyššího správního soudu do šedesáti dnů od právní moci tohoto rozsudku.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 21. ledna 2016

JUDr. Barbara Pořízková
předsedkyně senátu